

VAJDASÁG MUNKÁSSÁGA ÉS A MAGYAR KOMMÜN

DANILO KECIC

A vajdasági munkásmozgalom keletkezésétől, azaz a múlt század hetvenes éveitől kezdve egészen 1919 őszéig természetesen a legszorosabb kapcsolatban állt a magyarországi szocialista mozgalommal, jobban mondva, annak integrális része volt.

Az első világháború és az Osztrák—Magyar Monarchia összeomlása gyökeresen megváltoztatta a politikai feltételeket, következésképp a szocialista munkásmozgalom tevékenységének kereteit is. 1918 őszén Magyarországon kitört a polgári demokratikus forradalom, és kikiáltották a köztársaságot, Vajdaság pedig a délszláv népek újonnan alakult egységes államának keretében kezdte el új életét. A vajdasági munkásmozgalom azonban, bár a még véglegesen meg nem vont határok területileg elválasztották Magyarországtól, jórészt még mindig a magyar szakszervezeti mozgalom szervezeti kereteiben maradt. A vajdasági munkások egy ideig még a Magyarországon megjelenő szakszervezeti és politikai lapokra fizettek elő, a budapesti központba fizették be tagsági díjaikat, és onnan kaptak anyagi segílyt munkanélküli tagjaik számára.

1919 márciusában Magyarországon egyesült a kommunista és a szociáldemokrata párt. És kerekén ötven évvel ezelőtt, 1919. március 21-én kikiáltották a magyar szocialista köztársaságot, és bevezették a proletárdiktatúrát. A magyar kommün fennállása idején, azaz 1919. március 21-étől augusztus 1-éig több mint ötezer, sőt egyes források szerint hét-nyolcezer jugoszláv polgár, főként vajdasági, Magyarországon tartózkodott, a magyar vörös hadsereg soraiban harcolt, vagy aktívan ténykedett a tanács hatalom szerveiben. Ez a körülmény nagymértékben erősítette a vajdasági forradalmi munkásmozgalom kapcsolatait a Magyar Tanácsköztársasággal. A Budapesten 1919. március végén megalakult nemzetközi szocialista szövetség jugoszláv frakciójának közreműködésével vidékeinken igen élénk bolsevik propagandatevékenység bontakozott ki, noha a burzsoázia kegyetlenül üldözte a forradalmi munkásmozgalom híveit, tiltotta a lapok és propagandaanyagok behozatalát a Magyar Tanácsköztársaságból, és a postákon a legszigorúbb cenzúrát vezette be.

A BUDAPESTI JUGOSZLÁV KOMMUNISTA FRAKCIÓ FELÉPÍTÉSE ÉS TEVÉKENYSÉGE

A magyar kommün 132 napos fennállásának egész ideje alatt a budapesti jugoszláv kommunista frakció intenzív szervezeti, politikai és propagandatevékenységet fejtett ki, mind Magyarországon, mind pedig írott és szóbeli propaganda révén a mi vidékeinken is, különösen Vajdaságban. A frakció tagjainak száma állandóan váltakozott, s hatvan körül mozgott. A munkát tizenkét tagú végrehajtó szerv, ún. direktórium irányította. A direktórium elnöke a boszniai származású Ivan Matuzović volt, titkára a vajdasági Sava Mirković, pénztárosa a szintén vajdasági Svetozar Mošorinski. Minthogy a frakció több irányú tevékenységet fejtett ki, a direktóriumnak is szervezeti-politikai, kulturális és katonai osztálya volt. Megjegyzendő, hogy a frakcióban és a direktóriumban a kommunista és a szociáldemokrata csoport egységesen lépett fel, s mindkét áramlat a kommün fennállásának egész ideje alatt egyforma odaadással és áldozatkészséggel teljesítette internacionalista feladatait. A frakció tevékenysége nem szorítkozott csupán a székhelyére, illetve Budapestre vagy Kaposvárra, hanem Magyarország más vidékeire is kiterjedt. Aktivistái Magyarország-szerte számos nagygyűlést, értekezletet és mítinget tartottak. Propagandatevékenységük egyaránt élénk volt a polgári lakosság és a magyar vörös hadsereg jugoszláv harcosai körében.

Az orosz szovjet hatalom és a magyar kommün eszméinek, elveinek és politikai-gazdasági intézkedéseinek szóbeli propagálása mellett a jugoszláv frakció a Pelagió-féle illegális Forradalmi Kommunista Szövetséggel és a Jugoszláv Szocialista Munkás (Kommunista) Párttal karöltve kiterjedt agitációt szervezett és valósított meg az új jugoszláv állam északi vidékein is, főleg Vajdaságban.

A Magyar Tanácsköztársaság közvetlen szomszédsága 1919 első felében jelentős forradalmi serkentést nyújtott a vajdasági szocialista munkásmozgalomnak. A Pelagió-féle Forradalmi Kommunista Szövetség és az 1919 áprilisában megalakult Jugoszláv Szocialista Munkás (Kommunista) Párt tevékenysége mellett jelentős mértékben növelte a forradalmi hangulatot a jugoszláv kommunista frakció Budapestről irányított propagandatevékenysége is.

A frakció propagandatevékenységét Lazar Vukičević irányította. Vukičević 1918 végén az orosz kommunista (bolsevik) párt jugoszláv csoportjának elnöke volt, és aktívan részt vett az októberi forradalomban. 1919 márciusában a Pelagió-féle Forradalmi Kommunista Szövetség egyik alapítója és vezetője, 1919 áprilisától pedig a Jugoszláv Szocialista Munkás (Kommunista) Párt központi bizottságának tagja.

Budapesten a frakció különleges agitátoriskolákat szervezett, melyeknek előadói a legképzettebb aktivisták voltak, elsősorban Vukičević, Matuzović és Ljuština. Ezeket az agitátor-tanfolyamokat több vajdasági is elvégezte. A tanfolyam után nyomtatott anyagokkal, röpiratokkal és broszúrákkal felszerelve szétszéledtek Vajdaságban és a SZHSZ Királyság más vidékein. A jugoszláv kommunista frakció önállóan vagy a pelagióisták segítségével körülbelül ötven különféle tartalmú röpiratot és tíznél több kommunista broszúrát nyomtatott. Mint hogy e szerbhorvát és magyar nyelvű nyomtatott anyagok példányszáma több százezerre rúgott, terjesztésükre a futárok és agitátorok mellett

minden más alkalmat megragadtak: repülőgépekből szórták őket, átadták a jugoszláv—magyar határ mentén állomásozó szerb katonáknak, vagy egyszerű utasokra, sőt élelmiszercsempészekre bízta átjuttatásukat.

Meg kell jegyezni, hogy Kun Béla kormányának minden igyekezete ellenére nem sikerült gazdasági együttműködést teremtenie a szomszédos országokkal, s így a SZHSZ Királyságból nagy mennyiségben csempészték át Magyarországra jószágot, élelmiszereket, textilárut stb., igen gyakran a határmenti szerb egységek közreműködésével. Így aztán ezeket a csempész-csatornákat is felhasználták a propagandaanyagok terjesztésére.

Az agitátorok, futárok és más kiküldöttek átcsempésztését a demarkációs vonalon nagymértékben megkönnyítették azok a vajdaságiak, akik a magyar kommun oldalára álltak és határőrszolgálatot teljesítettek a demarkációs vonal mentén, ahol igen jól ismerték a terepet és megfelelő összeköttetéseket tudtak teremteni. Csak példaként említem, hogy mintegy négyezer munkás, túlnyomórészt Pécs környéki bányász, lépte át a demarkációs vonalat, és azután dr. Hajdú Gyula vezetésével határőrszolgálatot teljesítettek a baranyai határszakaszon. A hadállásokból közvetlen kapcsolatot tartottak fenn a pécsi szocialistákkal, és terjesztették a kommun eszméit a szerb katonák között is.

Az írásos propaganda terén rendkívül fontos szerepet játszott a jugoszláv frakció lapja, a *Crvena zastava*, amely 1919. április 5-étől július 26-áig cirill- és latin betűs kiadásban jelent meg Budapesten.

A lap, amelyet a Magyar Tanácsköztársaság pénzügyileg támogatott, május 8-áig hetenként kétszer jelent meg, 25 ezres példányszámban. Később káder- és papírhiány miatt (a lap munkatársai a frontokra vonultak) a *Crvena zastava* heti egy megjelenésre korlátozódott, s júniusban nyolcezer, júliusban hatezer példányban nyomtatták.

A *Crvena zastava* híreket hozott a Magyar Tanácsköztársaság és Szovjet-Oroszország életéről, a frakció aktivistáinak politikai tevékenységéről, a magyar vörös hadsereg kötelékében harcoló jugoszláv egységekről. Anyagokat és híreket közöltek a Jugoszláv Szocialista Munkás (Kommunista) Párt alapítókongresszusáról, a jugoszláv munkásmozgalmról, a Jugoszláviában dühöngő fehérterrorról. A frakció egész tevékenysége a proletár világorradalom érdekeit és terjesztését szolgálta. 1919 júliusában az igen kényes politikai és katonai helyzet ellenére a jugoszláv kommunista frakció megtette az előkészületeket egy katonai lap megindítására, és a proletárhatóságok segítségével Kaposváron nyomdához is jutott, hogy ott elindítsa a *Crveni vojniki* című újságot. Erre azonban már nem kerülhetett sor.

Lazar Vukičević és a frakció több más aktivistája tevékenyen közreműködött más forradalmi sajtószervekben is, pl. a *Vörös Újságban* és a *Népszavában*, felléptek a Magyar Szocialista Párt országos értekezletén (Vukičević), részt vettek a budapesti városi tanács munkájában (Matuzović) stb.

A jugoszláv frakció működésével párhuzamosan a Magyar Szocialista Párt és a Tanácsköztársaság hatóságai a maguk részéről is tevékenységet fejtettek ki Vajdaság területén. A maguk külön csatornáin agitátorokat és röpiratokat juttattak át a demarkációs vonalon. Ez az agitáció is szocialista célokat szolgált, de túlnyomórészt csak a magyar lakosságra támaszkodott, különösen Bánátban, ahol szervezett lépéseket is

tettek a forradalom kiterjesztésére és a tanács hatalom megteremtésére. A jugoszláv kommunista frakció és a Magyar Szocialista Párt ez irányú tevékenységéből hiányzott a kellő koordináció, s így a forradalmi erők sem voltak elegendőképpen előkészítve és egyesítve, sőt jórészt nemzeti megoszlásuk is éreztette hatását. Ez mindenképpen csökkentette az eredményeket a terepen.

A MAGYAR KOMMÜN HOZZÁJÁRULÁSA A VAJDASÁGI FORRADALMI MOZGALOM ERŐSÖDÉSÉHEZ

A jugoszláv forradalmi munkásmozgalom kezdettől fogva szolidaritást vállalt a Magyar Tanácsköztársasággal, és minden igyekezetével leleplezte a hazai nyilvánosság előtt a Szovjet-Oroszország és a magyar kommün ellen terjesztett burzsoá rágalmakat. A vajdasági kommunisták élénken propagálták a bolsevik eszmét, rámutattak a nagy október és a magyar kommün példájára, és erélyesen védelmezték a szomszédos Magyar Tanácsköztársaság létérdekeit. Így a Pelagióc-pártiak már 1919. március 28-án, azaz egy hónappal a Jugoszláv Kommunista Párt megalakulása előtt a következő tartalmú üdvözlő táviratot intézték a Magyar Szocialista Párthoz:

„Kedves Elvtársak! A Pelagióc-féle jugoszláv kommunista csoport úgy köszönt Benneteket, mint a magyar proletariátus élgárdáját, amely elsőként követte az orosz proletariátus példáját, és a burzsoá államépítmény romjain hozzálátott a kommunista társadalom felépítéséhez.

Mi nagy figyelemmel kísérvük munkátokat, nem törődve a szüntelen üldöztetéssel és szenvedésekkel — a teli börtönökkel, ahová a burzsoázia és a szocialista árulók soraiból toborzott lakályaik legjobb elvtársainkat zárták. Hísszük, hogy nincs messze az az idő, amikor Jugoszlávia is a szovjet köztársaságok sorába fog lépni...”

Hasonló álláspontot fejezett ki a Jugoszláv Kommunista Párt 1919. áprilisi alapító kongresszusának határozata. Ez a határozat többek között megállapítja:

A kongresszus „minden erejével szembeszáll azzal az ellenforradalmi szereppel, amelyet a jugoszláv burzsoázia játszik Oroszországban, Magyarországon és a szomszédos országokban, és felszólítja a kormányt, hogy azonnal vonja vissza az ilyen célok érdekében kirendelt csapatait”.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása és a proletárdiktatúra bevezetése nagy érdeklődést és lelkesedést váltott ki a szocialisták körében, és új serkentést adott a vajdasági forradalmi munkásmozgalomnak. A forradalmi eszmék terjesztésében és fellobbantásában a legnagyobb szerep jutott a hazatérőknek, az októberi forradalom aktív résztvevőinek, illetve a Pelagióc-pártiaknak és a Jugoszláv Kommunista Párt szervezeteinek.

1919. első felében húszegynéhány vajdasági helységben megalakultak a kommunista párt szervezetei, és máris több ezer tagot számláltak. A jugoszláv és vajdasági munkásosztály e szervezeteiben a kommunista eszmék, az októberi forradalom, a harmadik internacionálé s részben a magyar kommün eszméi alapján jelentős mértékben leküzdötték a vajdasági munkásmozgalom korábbi nemzeti megoszlását, kibontakoztatták az osztály-integrációt és az internacionalizmust soraikban.

1919. folyamán a vajdasági, éppúgy, mint az egész jugoszláv munkás-

A magyar proletár forradalom vajdasági részvevőinek egy csoportja. Állnak (balról jobbra): Alekszi Géza Szabadkáról, Szabó János Temerinből és még kettő, valószínűleg Temerinből. Továbbá Paikert (vagy Peikert) István Újvidékről. Ülnek: Szabó Sándor, Budánovics Béla, Kationa István és egy ismeretlen, valamennyien Szabadkáról. A kutya mellett bal felől Sándor őrnagy, jobbról pedig Kovács György Törökkani-zsáról. A felvétel 1919. július 10-én készült Csongrádon.

I. Kikindai városi járás. Főp.	Hugy Lajos
II. " " " " " " " " " "	Judith Sándor
III. " " " " " " " " " "	Fa József
IV. " " " " " " " " " "	Nagy Ferenc
V. " " " " " " " " " "	Trichas Sándor
VI. " " " " " " " " " "	Balmucy Sándor
VII. " " " " " " " " " "	Fekete József
VIII. " " " " " " " " " "	Szinczer Károly
IX. " " " " " " " " " "	Fa István
X. " " " " " " " " " "	Müller József
XI. " " " " " " " " " "	Müller Ferenc
XII. " " " " " " " " " "	Müller Miklós
XIII. " " " " " " " " " "	Klatty Béla
XIV. " " " " " " " " " "	Székely Sándor
XV. " " " " " " " " " "	
XVI. " " " " " " " " " "	
XVII. " " " " " " " " " "	
XVIII. " " " " " " " " " "	
XIX. " " " " " " " " " "	
XX. " " " " " " " " " "	
XXI. " " " " " " " " " "	
XXII. " " " " " " " " " "	
XXIII. " " " " " " " " " "	
XXIV. " " " " " " " " " "	
XXV. " " " " " " " " " "	
XXVI. " " " " " " " " " "	
XXVII. " " " " " " " " " "	
XXVIII. " " " " " " " " " "	
XXIX. " " " " " " " " " "	
XXX. " " " " " " " " " "	
XXXI. " " " " " " " " " "	
XXXII. " " " " " " " " " "	
XXXIII. " " " " " " " " " "	
XXXIV. " " " " " " " " " "	
XXXV. " " " " " " " " " "	
XXXVI. " " " " " " " " " "	
XXXVII. " " " " " " " " " "	
XXXVIII. " " " " " " " " " "	
XXXIX. " " " " " " " " " "	
XL. " " " " " " " " " "	
XL. Kikindai városi bizottság.	
I. kor. 1886/	Nagy Bertalan
II. " 1887/	Székely Ferenc
III. " 1888/	Nagy György
IV. kor. 1889/	János Sándor
V. " 1890/	Horváth György
VI. " 1891/	Trich Sándor
VII. " 1892/	Központi Ferenc
VIII. " 1893/	Nagy Miklós
IX. " 1894/	Nagy József
X. " 1895/	Nagy József
XI. " 1896/	Nagy József
XII. " 1897/	Nagy József
XIII. " 1898/	Nagy József
XIV. " 1899/	Nagy József
XV. " 1900/	Nagy József
XVI. " 1901/	Nagy József
XVII. " 1902/	Nagy József
XVIII. " 1903/	Nagy József
XIX. " 1904/	Nagy József
XX. " 1905/	Nagy József
XXI. " 1906/	Nagy József
XXII. " 1907/	Nagy József
XXIII. " 1908/	Nagy József
XXIV. " 1909/	Nagy József
XXV. " 1910/	Nagy József
XXVI. " 1911/	Nagy József
XXVII. " 1912/	Nagy József
XXVIII. " 1913/	Nagy József
XXIX. " 1914/	Nagy József
XXX. " 1915/	Nagy József
XXXI. " 1916/	Nagy József
XXXII. " 1917/	Nagy József
XXXIII. " 1918/	Nagy József
XXXIV. " 1919/	Nagy József
XXXV. " 1920/	Nagy József

Kikinda város forradalmi szocialistái Fa József titkár vezetésével közvetlen kapcsolatot tartottak fenn a magyar kommün vezetőivel, és több kikindai ifjú harcolt a magyar vörös hadsereg soraiban (pl. Laub Péter, Derner Kristóf, Vál György, Nagy Béla és sokan mások). A kikindai munkásaktivisták részletes tervet dolgoztak ki a hatalomátvételre, és konkrét előkészületeket tettek a proletárhatalom kikiáltására. Elkészült a proletárdiktatúra helyi funkcionáriusainak előzetes listája is, s ezt Pór Ernő, a Tanácsköztársaság népbiztosa is jóváhagyta. Budapestről külön megbízott érkezett Kikindára, és a Tanácsköztársaság vezetői negyven ezer koronát utaltak ki a helyi agitáció céljaira. Ezek miatt a szervezkedések miatt 1920 elején a kikindai szocialisták, illetve kommunisták nagyobb csoportját állították bíróság elé.

Vasutasok!

A kizsákmányolók rablóbandái reánk törtek újból, hogy megfojtsák a proletárok magyarországi tanácsköztársaságát. A hóhérok, akik szíjait hasítanak a hátatokból, most felszabadult proletárok nyakára akarják szorítani a hurkot.

A román bojárok, a cseh-tót bankigazgatók, a délszláv király banditái megtámadtak bennünket. Az erdélyi fronton már megindult a támadás, ugyanerre készenlétben a cseh-tót bankérok zsoldosai is. Azt akarják, hogy a proletárok szabad földjén visszaálljon a kizsákmányolók uralkodása.

A magyarországi tanácsköztársaság az egész világ proletariátusának földje. Az egész világ minden munkásának védelme alatt áll.

Ne tűrjétek, hogy a ti elnyomóitok ami elnyomóitok is legyenek!

Ne tűrjétek, hogy itt a tanácsköztársaság földjén visszaállítsák a mágnások, a bankárok, a munkásnyuszók, a proletárgyilkosok uralmát.

Ne tűrjétek, de magatok is lázadjatok fel elnyomóitok ellen.

Lázadjatok fel!

Lázadástokat ne hagyjátok elnyomni. Ragadjátok meg a fegyvert és beszüntetve minden munkát, forduljatok elnyomóitok, a rablógyilkos vagyonos osztály ellen.

Hívunk benneteket testvérek!

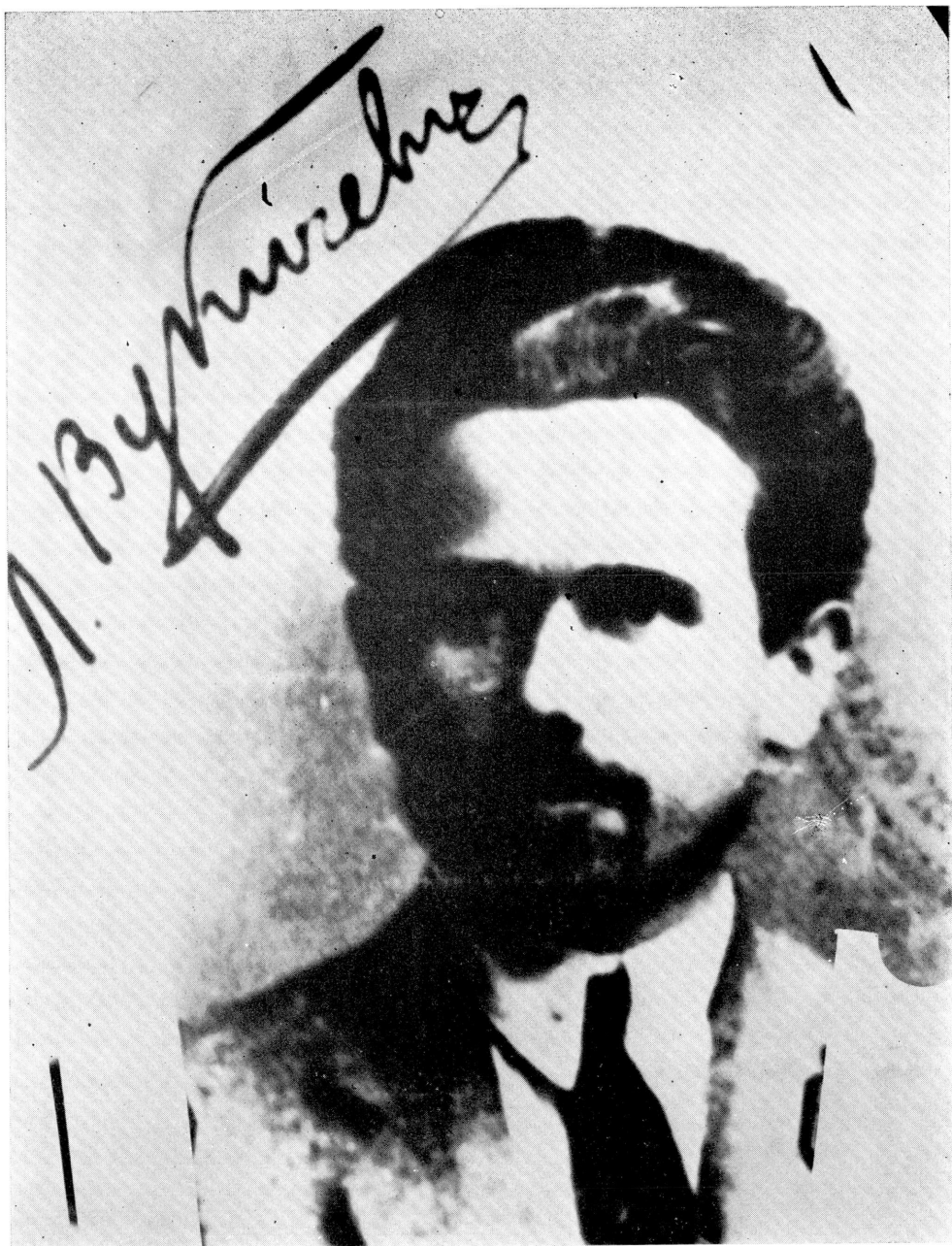
Nyelvre, fajra, vallásra való tekintet nélkül hívunk segítségunkre minden proletárt, minden dolgozót.

A forradalom vörös katonái, a ti testvéreitek, segítik a ti felszabadulástok a tőke járma, kizsákmányoló nyuszó kése alatt.

Lázadjatok fel!

Vasutas Szövetség

Ezt a vasutasokhoz intézett kiáltványt a katonai hatóságok 1919 májusában Eszék-Bácskában kobozták el. Hasonló röpiratok és kiáltványok azokban a napokban ezrével köröztek Vajdaság-szerte.

Lazar Vukičević zombori születésű tipográfus 1918-ban az Orosz Kommunista (bolshevik) Párt jugoszláv csoportjának egyik vezetője volt, s 1919 elején a Pelagić-párti forradalmi kommunista szövetség alapítói közé tartozott. 1919 áprilisában a Jugoszláv Szocialista Munkás (Kommunista) Párt vezetőségi tagja lett. Mivel a hatóságok körözték, Budapestre ment, s ott a jugoszláv kommunista frakció egyik legkiemelkedőbb egyénisége volt.

mozgalom, az ideológiai differenciálódás és az eszmei érés szakaszában volt. A reformista szociáldemokrata szárny abban az időben még erősen érezte befolyását a munkásság és a parasztság soraiban. Így aztán a forradalmi munkás- és parasztmozgalmak növekedése és fejlődése gyorsabb volt, mint a legális forradalmi politikai szervezeteké.

1918 végén és 1919 tavaszán Vajdaságot egy félbemaradt agrárforradalom rázkódtatta meg. A földnélküliek gyakori zendülései, a forradalmi hatalom kikiáltása Deliblaton, Adán, Zentán, Moravicán stb., a nagybirtokosi földek önkezdeményezésű kisajátítása és felosztása, a zöld káder szocialista színezetű mozgólódásai egyaránt komoly gondot okoztak a még alakulóban levő polgári szervezetnek s a katonai parancsnokságoknak. A bolsevik mozgalom terjedésének veszélye, az attól való félelem, hogy a forradalmi tűzvész átcsap a szomszédos Magyarországról, arra kényszerítette a burzsoáziát, hogy megelőző és megtorló intézkedéseket tegyen a Szovjet-Oroszországból hazatérők ellen, a propagandaanyagok, brosúrák, röpiratok, újságok és agitátorok átcsempészése ellen, valamint mindazok ellen, akik a kommunista eszméket terjesztették.

A forradalmi mozgalom terjedése miatti aggodalmában Jaša Tomić és a vajdasági radikálisok nagyobb csoportja azzal a kéréssel fordult Petar Bojović vajdához, az újvidéki I. hadseregkörzet parancsnokához, hogy járja ki az engedélyt a főparancsnokságnál egy húszezer főnyi nemzeti gárda megalakítására, azzal a céllal, hogy „fenntartsa a közbiztonságot, amely a legújabb események nyomán, sajnos, kissé meg-ingott”. A radikálisok kérelmüket többek között az alábbi érvekkel támasztották alá:

„Azáltal, hogy a tisztán bolsevik áramlat jutott hatalomra Magyarországon, amellyel még mindig a legközvetlenebb érintkezésben vagyunk, a mi területeink is a bolsevista fertőzés veszélyének vannak kitéve, annál is inkább, mert a bolsevizmus csírái kétségkívül jelen vannak még a szerb lakosság egy részében is, hogy ne is beszéljünk a magyarokról és részben a németekről, akik szívesen terjesztik a bolsevik eszméket.”

Bojović vajda támogatta a kérelmet, és eljuttatta a főparancsnoksághoz. Am Mišić vajda, vezérkari főnök és Stojan Protić kormánya két okból visszautasította a javaslatot. Először is azért, mert a mozgósítás kedvezőtlen reakciót válthatott volna ki a szövetségeseknél, másrészt pedig attól féltek, hogy az így megalakított egységek „kellő felügyelet és fegyelem híján igen könnyen a bolsevik eszmék martalékává válhatnak volna, ahelyett, hogy ellenük harcolnának”.

Végül is három önkéntes milícia-zászlóalj megalakításával vélték megoldani a kérdést. Am még ennek a tervnek a megvalósítása is komoly ellenállást és nemkívánatos reakciókat váltott ki.

A burzsoázia minden intézkedése, a vajdasági forradalmi mozgalom elfojtása, a magyar kommunálé való kapcsolatok elrekesztése, a május elsejei gyűlések és tüntetések betiltása, a mind gyakoribb letartóztatások, rögtönítélő bíróságok bevezetése ellenére a szocialista mozgalom napról napra erősödött. A mondottak illusztrálására csak néhány markánsabb munkásakciót említek.

A bácskai Ada községben a forradalmi erők 1919. április 12-én, egy Oroszországból hazatért forradalmár vezetésével, megdöntötték a régi hatóságokat, és új forradalmi hatalmat teremtettek. A leszedett szerb

zászlók helyére vörös proletárzászlókat tűztek ki ezzel a felirattal: „Éljen a köztársaság!” Hasonló akciót hajtott végre Zenta város munkás-sága is. A lázadók ellen a szerb hadsereg egységeit rendelték ki.

A kommunista eszmék igen elterjedtek a délkelet-bácskai Sajkás-vidéken is, ahol az „erőszakos földosztás” eszméjével „megfertőzött” parasztok ellen katonaságot vonultattak fel. A sajkás-vidéki mozgalmak elfojtásában Bojović vajda személyesen is részt vett. 1919. április 26-án a forradalmi erők fegyveres támadást hajtottak végre a bánáti starčevói községháza ellen, lefegyverezték az öröket, felgyújtották az adókönyveket, a községi raktárból nagyobb mennyiségű búzát és kukoricát osztottak szét a nincstelenek között, s a községházára vörös zászlót tűztek ki. Egy másik bánáti faluban, Pavlišban a helyi parancsnokság május 3-ára virradó éjjel „bolsevik gyűlést derített fel, amelyen 300 ember vett részt”. Ezen az éjszakán a katonaság letartóztatta a forradalmi mozgalom valamennyi helyi szervezőjét. Újvidéken május derekán mintegy 100 katonát fegyvereztek le és zártak börtönbe, mert „a bolsevik eszmékhez húztak”.

Számos katonai és polgári okirat tanúskodik a vajdasági forradalmi mozgalmak erősödéséről, az arra vonatkozó kérelmekről, hogy itt vagy ott növeljék a helyőrséget, s így fojtsák el a bolsevik mozgalmat, vagy arról, hogy milyen megtorlásokat alkalmaztak a mozgalom tagjai ellen, hol és kit tartóztattak le kommunista eszmék terjesztése miatt. Ennek az állításnak az alátámasztására csak azt az adatot említem, hogy ilyen letartóztatásra 1919 első felében húsz-egynéhány vajdasági helységben került sor.

Am a forradalmi munkásmozgalom ellen alkalmazott terror sem nyugtathatta meg a burzsoáziát. Ellenkezőleg, a „bolsevik tűzvész terjedésének” közvetlen veszélyétől tartva, a szerb hadsereg főparancsnoksága hosszabb ingadozás után úgy döntött, hogy katonai erőinek egy részét beveti az egyesült francia, román és cseh egységek oldalán a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Erre az akcióra a főparancsnokság egy gyalogos hadosztályt irányzott elő három ezreddel és egy lovaszászlóaljjal.

A Nagykikindán 1919. július 14-én tartott katonai tanácskozáson a szövetséges katonai missziók közös megállapodásra jutottak az offenzíva kérdésében, és kidolgozták a Magyar Tanácsköztársaság elleni koncentrikus támadás tervét. Ebben az akcióban a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, Románia és Franciaország katonai erői vettek volna részt Franchet d'Esperey francia tábornok parancsnoksága alatt. Harminckétezer szerb, nyolcvanhatezer román és ötvenhatezer francia katona bevetésére számítottak. Ez a 174 ezer főnyi haderő állt Franchet d'Esperey rendelkezésére a déli és keleti irányból indítandó offenzívához. A francia tábornok egy levelében azt írta a csehszlovák hadügyminiszternek, hogy az egységei fölött megtartott szemle alkalmával 3700 szerb és 5600 román katonát és tisztet el kellett távolítania, mert megbízhatatlannak bizonyultak a magyarországi bolsevizmus elleni harcra.

VAJDASÁGIAK A MAGYAR VÖRÖS HADSEREGBEN

A vajdasági munkásság internacionalista osztályszolidaritása a magyar kommün iránt a legteljesebben abban nyilvánult meg, hogy igen

sok vajdasági csatlakozott a magyar vörös hadsereghez. Fentebb már szóltunk négyezer pécsi munkás csatlakozásáról. Hasonló, bár nem ilyen tömeges, volt más bánáti és bácskai helységek munkásságának részvétele is. Meg kell állapítani, hogy a magyar kommün oldalán látjuk csaknem valamennyi társadalmi kategória tagjait, de túlnyomórészt a városi és agrárproletariátust, s hogy a kommün védelmében valamennyi nemzetiség részt vett, köztük a legnagyobb számban a vajdasági magyarok.

E harcosok nagy része annak idején tevékenyen részt vett az októberi forradalomban. Ezek a harcedzett forradalmárok ugyanakkor a szocialista világorradalom akkoriban általánosan elfogadott eszméjének lelkes hívei és hű katonái voltak. A jugoszláv kommunista frakció néhány vezető egyénisége számot tevő szerepet játszott a vajdasági munkásmozgalomban már az első világháború előtt is, mint például Lazar Vukičević és Svetozar Mošorinski. A kommün vajdasági származású harcosainak egy részét Budapesten érték a forradalmi események, s így azonnal bekapcsolódtak a vörös hadseregbe és a kommün polgári szerveibe. Nem kis számmal akadtak azonban olyan vajdaságiak is, majdnem kizárólag magyar nemzetiségűek, akik egyenként vagy kisebb csoportokban illegálisan átlépték a demarkációs vonalat, és átálltak a kommün oldalára.

A Tanácsköztársaság oldalán harcoló mintegy ötezer jugoszláv polgár nagyobb része vajdasági volt. A legtömegesebben a Szovjet-Oroszországból hazatérők csatlakoztak a vörös hadsereghez. Már 1919. március végén hozzáálltak az első désláv vörös zászlóalj megalakításához. Április végén ezt a zászlóaljat a Baranya felőli határvonalra vezényelték. Valamivel később nem szláv nemzetiségű harcosokkal is kiegészítették, úgyhogy ebben az 1200 főt számláló osztagban egy magyarokból, csehekből, lengyelekből, bolgárokból és olaszokból álló század is harcolt. A zászlóalj parancsnoka Kovács Károly, politikai megbízottja Ivan Matuzović volt.

Ezenkívül sok vajdasági teljesített szolgálatot a magyar vörös hadsereg más alakulataiban is. Egyes szakaszokon túlnyomórészt vajdaságiakból álló alakulatok működtek. Így pl. a Kiskunhalason székelő 15. határőr-geológézred majdnem kizárólag bácskaiakból állt, s a magyar vörös hadsereg második hadosztályát túlnyomórészt bánátiak és bácskaiak alkották.

Hosszú listát lehetne összeállítani azokból a vajdaságiakból, akik magas posztokat töltöttek be, vagy hősiességükkel kitűntek a magyar kommün védelmében. Ezúttal csak néhányat említünk. A zombori Szabó Tibor a kommün kikiáltásának első napjaiban a pesti helyőrség parancsnoka volt. 1919 áprilisában Kun Béla külön felhatalmazásával a románok felőli frontszakaszra ment, rendezte a vörös hadsereg soraikat, és sikeresen feltartóztatta a tiszai román offenzívát. Erről a frontról a 39. dandár élén a csehszlovák frontra került, és sikeres harcokat folytatott a csehszlovák intervencionisták ellen. Ezenkívül a vörös hadsereg sok más parancsnoka és kiváló harcosa származott Vajdaságból, mint pl.: Udvardi János, Kovács János, Andorka Sándor, Holcinger Rudolf, Hermál József, Benkő Péter, Szeles János, Hegyi András, Nagy Béla, Tucakov Aleksandar, Milinkov Ilija, Militarov Milutin és sokan mások.

Meg kell állapítani, hogy a vajdaságiak katonai hozzájárulása a kom-

mün védelméhez, illetve csatlakozása a magyar vörös hadsereg nemzetközi osztagaihoz, elválaszthatatlan attól a rendszeres agitációs-propagandatevékenységtől és közvetlen szervezőmunkától, amelyet a jugoszláv kommunista frakció fejtett ki.

A délszláv egységek katonai küldetése kétirányú volt. Először is a jugoszláv forradalmárok fegyveres alakulataiként védelmezték a komünt az intervencionistáktól, másrészt pedig komolyan számítottak rájuk arra az eshetőségre, ha a szocialista forradalom kiterjedne Vajdaságra és Jugoszlávia más részeire.

Az első délszláv vörös zászlóalj körülbelül egy hónapig teljesített szolgálatot a SZHSZ Királyság felé eső demarkációs vonalon, majd amikor a vörös hadsereg május végén súlyos harcokat kezdett az északkeleti fronton a cseh intervencionisták ellen, a zászlóalj-parancsnokság kérelmére átvezényelték a cseh frontra, ahol hősi és sikeres harcokat folytatott.

Június 16-án az első délszláv zászlóaljat átszervezték, és attól kezdve a második balkáni zászlóalj nevet viselte. Időközben ugyanis mintegy 3000 Oroszországból hazatérő hadifogolyból 1919. május 26-án megalakították az első balkáni vörös zászlóaljat.

1919. július elején a második balkáni zászlóalj ismét a jugoszláv demarkációs vonalra került, s a Bátaszéktől Gyékényesig terjedő szakaszt ellenőrizte. Ez a zászlóalj igen erős befolyást gyakorolt a demarkációs vonal túloldalán állomásozó szerb katonákra, úgyhogy a katonai parancsnokságoknak szigorú intézkedéseket kellett tenniük, hogy megakadályozzák katonáik érintkezését a vörös határőrökkel, és megakadályozzák a bolsevik propagandát.

A vörös hadsereg egyes vezető egyéniségei, mint pl. Ivan Matuzović, dr. Hajdú Gyula, illetve a 15. bácskai határőr-gyalogezred parancsnoksága a Vajdaságban uralkodó forradalmi hangulatra való tekintettel indítványozta, hogy ezen a szakaszon indítsanak támadást, és terjesszék ki a forradalmat ezekre a vidékekre. Noha a Pelagiópártiak és a jugoszláv kommunista frakció, valamint a Magyar Szocialista Párt agitátorai már előkészítették a talajt Vajdaságban, a Tanácsköztársaság kormánya és Kun Béla nem értett egyet ezzel az indítvánnyal, nem is annyira azért, mintha kedvezőtlennek ítélte volna meg a katonai helyzetet, hanem mert egy ilyen lépés ellenkezett hivatalos nyilatkozataival és politikai elveivel.

A VAJDASÁGI MUNKÁSOK SZTRÁJKJAI ÉS ROKONSZENVTÜNTETÉSEI

Miközben a francia, román, cseh és jugoszláv katonai erők általános offenzívára készültek a Magyar Tanácsköztársaság ellen, Vajdaság és más jugoszláv vidékek munkássága tömeges akciókat szervezett a szerb katonai erők bevetése ellen s a magyar kommünnel és Szovjet-Oroszországgal való szolidaritás jeléül.

Hasonló akciókra került sor egész Európában a szovjetorosz külügyi népbiztosságnak Európa proletariátusához intézett felhívása nyomán. A Jugoszláv Szocialista Munkás (Kommunista) Párt vezetősége 1919. július 15-én a *Radničke novine* hasábjain közölte, hogy a francia, brit és olasz munkásszervezetek küldötteinek nemzetközi értekezlete elhatá-

rozta: július 20-án és 21-én beszüntetik a munkát, és tiltakozó gyűléseket tartanak az orosz és magyar proletárállam elleni katonai intervenció miatt. A *Radničke novine* ennek kapcsán közzé tette a JSZM(K)P végrehajtó bizottságának és a munkástanácsok végrehajtó bizottságának határozatát, amelyben július 20-ára és 21-ére általános sztrájkot és tiltakozó gyűléseket hirdet.

Mínthogy igen kevés idő maradt ezeknek az akcióknak a megszervezésére, a munkásság minden kedvező alkalmat megragadott az előkészítő értekezletek és gyűlések megtartására. A forradalmi erők és a kommunista párt szervezetei általános munkásakciót szerveztek, és minden igyekezetükkel azon voltak, hogy megnyerjék az ügynek a vajdasági szocialista és szociáldemokrata szervezetek nem csekély számú tagságát is. Ebben az igyekezetükben jelentős sikereket értek el.

Egyidejűleg a július 20-ai és 21-ei tiltakozó akció fokozott ütemű előkészítésével a katonai parancsnokságok és a polgári hatóságok különleges biztonsági intézkedéseket tettek, hogy a tervezett kommunista akciót minél szűkebb keretek közé szorítsák.

Mišić vajda, a vezérkari főnök már július 18-án rejtjeles táviratban továbbította az újvidéki 1. hadseregkörzet parancsnokának a minisztertanács rendeletét, hogy a katonai erőket helyezze készenlétbe, és szükség esetén vesse be a nemkívánatos munkásakciók ellen. A rendelet többek között ezeket tartalmazta:

„E hó 20-án és 21-én valamennyi helyőrséget készenlétbe kell helyezni. Ez a megelőző intézkedés arra az eshetőségre szolgál, ha a rendőri erők és a csendőrség nem mutatkozna elegendőnek a rend és a biztonság fenntartására a 20-ára és 21-ére várható események során.”

A parancsot július 19-én eljuttatták valamennyi vajdasági katonai parancsnoksághoz. Ugyanaznap a belügyminiszter közölte a polgári hatóságokkal a minisztertanács biz. 5585 számú rendeletét, amellyel betiltanak minden szabadtéri és utcai gyülekezést, és csak zárt helyiségekben való gyűlések megtartását engedélyezik.

Július 19-én a közlekedésügyi miniszter jellegzetes riadt hangú beadványt juttatott el a vezérkar főnökéhez, amelyben katonai támogatást kér a sztrájkolók ellen. Többek között ezt mondja:

„A külföldi sajtó hírei és megbízható titkos értesülések szerint a szocialista munkások e hó 21-én általános tüntetésre, esetleg sztrájkra készülnek. Mínthogy a vasúti és hajóforgalom zavartalan lebonyolítása kivételes fontosságú feladat, különösen a jelen körülményekben, tisztelettel kérem, hogy a legsürgősebben tegyenek meg minden szükséges lépést a tervezett sztrájk megakadályozására, s ugyanakkor rendeljék el az illetékes parancsnokságoknak az egész királyság területén, hogy tömeges munkástüntetések vagy sztrájkok esetén, amelyek veszélyeztetnék a vasúti és hajóforgalmat, a legsürgősebben és legerélyesebben álljanak az egyes vasútigazgatóságok és hajózási igazgatóságok rendelkezésére.”

A rendeletek és utasítások végrehajtása a terepen még szigorúbb volt. Csak azt az adatot említtem, hogy a szabadkai katonai állomás parancsnoka július 20-án rendeletben megtiltotta a vasutasok sztrájkját. „Hívják fel a személyzet figyelmét arra — mondja a rendelet —, hogy az egész megszállt területen a sztrájk katonai lázadásnak tekintendő, és minden résztvevőjét a katonai törvények alapján halállal büntetjük.”

Minden fenyegetés és tilalom ellenére a vajdasági forradalmi erők

július 21-én kiterjedésében és tömegességében egyedülálló internacionalista rokonszenvtüntetések rendeztek.

A *Radničke novine* így írja le az újvidéki munkásság akcióját:

„Annak ellenére, hogy nem engedélyezték a plakátok kiragasztását és a gyűlések megtartását, és annak ellenére, hogy a hatóságok mindent megtettek a sztrájk megakadályozására, hétfőn, július 21-én Újvidék teljesen kihalt. Szabadon állíthatjuk, hogy ezen a napon egyetlen gyár és iparosműhely sem dolgozott. Újvidék munkássága a végső határokig kimutatta osztályszolidaritását.

Ebben a sztrájkban a munkásokkal együtt részt vettek a vasutasok, a villamosvezetők, a villanyszerelők, a pincérek, sőt még a hajók matrózai is. Vonat aznap nem indult Újvidékről, a villamosok álltak, és villanyvilágítás a munkásszervezetek engedélye alapján csak este 8-tól 11-ig volt, méghozzá csupán a kórház miatt.”

A nyomdászok és könyvkötő munkások is sztrájkoltak, úgyhogy a *Sloboda* című lap a következő napon sem jelent meg. A zágrábi *Istina*, a kommunista párt sajtószerve, az újvidéki munkások akciójáról azt írta, hogy a munkabeszüntetés és a Szovjet-Oroszországgal és a magyar kommünnel való internacionalista proletár szolidaritás akciója „úgy sikerült, mint soha azelőtt”. A lap hozzáteszi, hogy általános sztrájk volt Baranya, Bácska és Bánát többi nagyobb helységében is.

Tömeges és sikeres munkásakciókat jegyeztek fel július 21-én Szerémségben is. Egyes helységekben, mint pl. Sremska Mitrovicán és Vukovaron a helyi szaktanács és pártbizottság politikai hovatartozásra való tekintet nélkül minden munkást akcióba szólított. Valamennyi forrás hangsúlyozta, hogy a legsikeresebb és legtömegesebb tüntetés Sremska Mitrovicán volt. Délelőtt 9 óra körül több mint kétezer munkás békés felvonulásra indult a gyülekezőhelytől, a munkásotthontól az új sörgyárig, ahol nagygyűlést tartottak. A kommunisták nevében Josip Občariček zágrábi delegátus, a helyi szociáldemokraták részéről Milan Živanov, a Mitrovica környéki munkások nevében pedig Stevan Schröpfler lačaraki asztalosmunkás beszélt.

A *Radničke novine* ilyen szavakkal írta le az akciót:

„Mitrovicán július 21-én a munkásmozgalom fennállása óta a legtömegesebb és legteljesebb munkabeszüntetést hajtották végre. Nyolckilencezer lakos közül kb. két-hárromezer munkás vett részt a sztrájkban. A gyárak és serfőzők szirénái aznap megnémultak, a műhelyek és üzletek zárva maradtak.”

A D. d. Srbija nevű új nyomda munkásai is teljes számban sztrájkoltak. A nyomdászok az általános rokonszenvakció mellett még egy győzelmet arattak, és gazdasági követeléseik elfogadására kényszerítették a munkaadókat.

Sok bánáti helységben is tömeges akciókat jegyeztek fel. Az akkor még szerb megszállás alatt levő Temesváron általános sztrájk tört ki. Rokonszenvtüntetések voltak Nagybecskereken és más bánáti és romániai helységekben. A rendelkezésre álló források nem nyújtanak külön adatokat ezekről az akciókról, ismeretes azonban, hogy épp abban az időben rendkívül intenzív kommunista propagandatevékenység folyt, és Versecen, Pancsován, Nagybecskereken, Melencin, Kikindán és más bánáti helységekben komoly előkészületeket tettek a szocialista forradalom kiterjesztésére. Hasonló előkészületek folytak Újvidéken, Péterváradon, Zimonyban, Eszéken és másutt, a Pelagić-pártiak illegális

szervezete és a budapesti jugoszláv kommunista frakció közvetlen közreműködésével, valamint a fiatal Magyar Tanácsköztársaság és a Magyar Szocialista Párt pénzügyi és szervezeti támogatásával.

A fennmaradt okmányok között különös figyelmet érdemel az ismert vajdasági munkásmozgalmi harcos, Lazar Vukičević levele Ivan Matuzovičhoz, a második balkáni vörös zászlóalj politikai megbízottjához. Ebben a levélben adatokat találunk arról, hogy több vajdasági városban és faluban, valamint Eszéken előkészületek történtek a fegyveres felkelés megszervezésére. Az előkészítésben nemcsak a Pelagić-pártiak, hanem a jugoszláv kommunista frakció és a Magyar Szocialista Párt is részt vett. A magyar vörös hadsereg éppen július 20-ára és 21-ére tervezett offenzívájának sikeres kimenetele reményében Lazar Vukičević említett levelében kifejezi azt a meggyőződését, hogy éppen ekkor lép majd fel a forradalmi válság mozzanata, és hogy a nagy október és a kommün eszméinek győzelme közvetlenül küszöbön áll vidékeinken.

Noha a forradalmi erők maximális tervei, azaz a proletárforradalom kiterjesztése északi vidékeinkre nem válhatott valóra, mert a szubjektív erők még nem érték meg egy ilyen akcióra s a magyar vörös hadsereg offenzívája nem következett be, a vajdasági munkásság tömeges akciói mégis nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a területén állomásozó szerb katonaságot nem vethették be a Magyar Tanácsköztársaság ellen.

A magyar kommün életének és drámai harcának e végső napjaiban az első balkáni zászlóalj Mika Terzin parancsnoksága és Svetozar Mošorinski politikai irányítása alatt súlyos harcokat folytatott a román fronton. Makacs ellenállást nyújtott a számbeli fölényben levő és jobban felszerelt román erőknek, és 3000 harcosának nagyobb része elesett, kisebb része pedig fogságba jutott.

A második balkáni zászlóalj a déli demarkációs vonalon volt, s az intervencionista erők általános offenzívája, a magyar vörös hadsereg felbomlása napjaiban maga is ugyannerre a sorsra jutott.

A Magyar Tanácsköztársaság 132 napos fennállás után, 1919. augusztus 1-én összeomlott. Az objektív körülmények és a belső szubjektív fogyatékoságok, a munkásság, többek között a vajdasági és jugoszláv munkások részéről nyújtott politikai, gazdasági és katonai támogatás ellenére megszámlálták napjait, és elkerülhetetlenné tették vérbe fojtását.

A bukást követő ellenforradalmi terror elől menekülve, a kommün sok harcosa és híve talált menedékre Vajdaságban, ahol a forradalmi proletariátus önzetlen támogatását élvezte.

*

Összegezésül megállapíthatjuk, hogy Vajdaság munkássága nemzeti előítéletek nélkül, önzetlenül védelmére kelt a Magyar Tanácsköztársaságnak, és jelentős erkölcsi, politikai és katonai támogatást nyújtott a magyar kommünnek. A Magyar Tanácsköztársaság viszont a maga részéről, már pusztán létével is, valamint a jugoszláv kommunista frakció és a szocialista erők akciói folytán jelentősen hozzájárult a forradalmi munkásmozgalom erősödéséhez és a nagy október eszméinek terjedéséhez Vajdaságban.